Informatie voor trainers

Seksuele intimidatie in de sport

Wat is het?
Hoe voorkom ik vervelende situaties?
Waar kan ik terecht met vragen?

‘Ik vond het altijd vergezocht. Maar als je de voorbeelden hoort, ga je zien dat er ook bij ons risicofactoren zijn, zoals de één-op-één relaties en de macht die je hebt.’

Deze brochure gaat over seksuele intimidatie: over de risico’s, over de gedragsregels voor begeleiders, hoe je misbruik of intimidatie kunt signaleren en welke stappen je vervolgens kunt ondernemen. Ook besteden we aandacht aan wat je kunt doen als je zelf slachtoffer bent, of als je zelf wordt beschuldigd van seksuele intimidatie.

Een veilige sportomgeving Als trainer of begeleider werk je met (jonge) sporters die in sportief en persoonlijk opzicht volop in ontwikkeling zijn. Sportief gezien heb je samen hetzelfde doel: steeds beter worden. Maar je taak gaat verder dan de sportbeoefening. Je bent (mede)verantwoordelijk voor de veiligheid, de gezondheid en het welzijn van je sporters. Ook de ouders willen dat hun kinderen hun sport kunnen beoefenen in een veilige omgeving waar ze zich op hun gemak voelen. Daarom is het van belang dat je je als trainer bewust bent van situaties die het plezier in de sport ernstig kunnen bedreigen. Seksuele intimidatie is zo’n bedreiging. Het komt voor op alle plaatsen waar mensen samenkomen. Dus ook in de sport. Daarvoor kunnen we onze ogen niet sluiten.

Grenzen Wat ‘gewenst’ en ‘ongewenst’ is, verschilt per persoon. De een lacht mee met dubbelzinnige grappen, de ander voelt zich er behoorlijk ongemakkelijk onder. Wat voor de een bemoedigend klopje is, kan een ander opvatten als een vervelende en onnodige aanraking. Een veel minder ‘grijs gebied’ is seksueel misbruik. Die term wordt gebruikt als volwassenen seksuele handelingen verrichten met kinderen onder de zestien jaar. We spreken ook van misbruik als het slachtoffer - ongeacht zijn of haar leeftijd - een afhankelijke positie heeft ten opzichte van de pleger. Vaak begint grensoverschrijdend gedrag met een ‘onschuldig’ voorval, een grap of een verdwaalde hand.

Wat zijn de risicofactoren? Je bent als trainer/coach of begeleider in een positie om seksuele intimidatie bespreekbaar te maken, te signaleren en te voorkomen. Je bewust zijn van de volgende risicofactoren is de eerste en belangrijkste stap:

Afhankelijkheid Trainingsrelaties zijn vaak hecht, zeker als begeleider en sporter grote sportieve ambities delen en (dus) veel tijd met elkaar doorbrengen. Aan seksueel misbruik van sporters gaat nagenoeg altijd een extreme afhankelijkheidsrelatie vooraf. Als trainer is het daarom belangrijk altijd een professionele afstand te bewaren. Als je een individuele sporter intensief begeleidt, dan doe je er goed aan ook anderen (ouders, trainers) bij de sportbeoefening van je sporters te betrekken.

Machtsverschil Bij seksuele intimidatie is altijd sprake van een machtsverschil tussen pleger en slachtoffer. De macht van de groep tegenover de eenling kan leiden tot pesterijen of intimidatie; een situatie waarop je als trainer altijd alert moet zijn. Maar ook leeftijd en positie bepalen de machtsverhoudingen, zoals die tussen trainer en sporter.

Ambitie Sporters zijn het meest kwetsbaar als er veel op het spel staat in hun sportcarrière. Door hun tijdsinvestering en belangen in de sport voelen jonge, ambitieuze talenten zich vaak erg afhankelijk van hun begeleider of hun trainingsmaatje. De sporter zal in zo'n situatie meer moeite hebben zijn of haar grenzen duidelijk aan te geven. Als trainer zul je die grenzen voor jezelf dus nog duidelijker moeten vaststellen.

Kwetsbaarheid Plegers kiezen vaak een slachtoffer uit dat niet al te sterk in de schoenen staat, of weinig steun van anderen heeft. Mensen die 'anders' zijn, bijvoorbeeld vanwege hun afkomst, seksuele geaardheid of handicap vormen een kwetsbare groep. Ook kinderen en jongeren lopen meer risico slachtoffer te worden van seksuele intimidatie. Doordat ze meestal jonger zijn dan de pleger kan die (onbewust) veel invloed uitoefenen. Kinderen weten bovendien meestal nog weinig over seksualiteit; ze herkennen seksueel gedrag niet snel als misbruik en weten niet hoe ze hun grenzen kunnen aangeven.

Wat kun je doen? Als trainer of begeleider kun je er veel aan doen om seksuele intimidatie te voorkomen. Ten eerste is het belangrijk dat je de 'risico's van het vak' kent en dat je je verantwoordelijkheden als begeleider serieus neemt. Dat betekent:

Bespreekbaar maken Sta eens stil bij de relatie die je met je sporters hebt, hoe je omgaat met fysiek contact, hun privacy (kleedkamer), in welke mate je je mengt in het privéleven van de sporter enzovoort. Vraag aan de sporters die je traint of begeleidt wat zíj als intimiderend of ongewenst gedrag beschouwen. Peil ook eens bij collega's hoe zij hierover denken en spreek elkaar aan bij twijfels.

Op de agenda zetten Sportbonden en -verenigingen hebben de belangrijke taak om iedereen die betrokken is bij de sportorganisatie, trainers, begeleiders en sporters bewust te maken van de risico's omtrent seksuele intimidatie. Voorwaarde voor dat bewustzijn is het bespreekbaar maken van het onderwerp.

Bevorderen van de openheid Een open cultuur binnen een vereniging of sportomgeving draagt er bovendien toe bij dat iedereen eerder zal durven te praten over seksuele intimidatie. In trainersopleidingen en bijscholingen kan aandacht worden besteed aan omgangsvormen tussen trainers en sporters. Daarnaast kan gerichte voorlichting de weerbaarheid van sporters vergroten.

'Er is gewoon vijftien jaar van mijn leven kapot. Ik denk dat het nooit meer uit je leven te bannen is. Je neemt het altijd mee.'

Snel afdrogen, zometeen nabespreking!

Gedragsregels begeleiders in de sport

1. Veilige omgeving De begeleider moet zorgen voor een omgeving en een sfeer waarbinnen de sporter zich veilig kan voelen.

2. Waardigheid De begeleider onthoudt zich ervan de sporter te bejegenen op een wijze die de sporter in zijn waardigheid aantast én verder in het privé-leven van de sporter door te dringen dan nodig is in het kader van de sportbeoefening.

3. Seksuele intimidatie De begeleider onthoudt zich van elke vorm van (machts)misbruik of seksuele intimidatie tegenover de sporter.

4. Seksueel misbruik Seksuele handelingen en seksuele relaties tussen de begeleider en de jeugdige sporter tot zestien jaar zijn onder geen beding geoorloofd en worden beschouwd als seksueel misbruik.

5. Aanraking De begeleider mag de sporter niet op een zodanige wijze aanraken dat de sporter en/of de begeleider deze aanraking naar redelijke verwachting als seksueel of erotisch van aard zal ervaren zoals doorgaans het geval zal zijn bij het doelbewust (doen) aanraken van geslachtsdelen, billen en borsten.

6. Intimiteiten De begeleider onthoudt zich van (verbale) seksueel getinte intimiteiten via welk communicatiemiddel dan ook.

7. Privéruimte De begeleider zal tijdens training(sstages), wedstrijden en reizen gereserveerd en met respect omgaan met de sporter en met de ruimte waarin de sporter zich bevindt, zoals de kleed- of hotelkamer.

8. Bescherming De begeleider heeft de plicht - voor zover in zijn vermogen ligt - de sporter te beschermen tegen schade en (machts)misbruik als gevolg van seksuele intimidatie. Daar waar bekend of geregeld is wie de belangen van de (jeugdige) sporter behartigt, is de begeleider verplicht met deze personen of instanties samen te werken opdat zij hun werk goed kunnen uitoefenen.

9. Tegenprestaties De begeleider zal de sporter geen (im)materiële vergoedingen geven met de kennelijke bedoeling tegenprestaties te vragen. Ook de begeleider aanvaardt geen financiële beloning of geschenken van de sporter die in onevenredige verhouding tot de gebruikelijke dan wel afgesproken honorering staan.

10. Naleving De begeleider zal er actief op toezien dat deze regels worden nageleefd door iedereen die bij de sporter is betrokken. Indien de begeleider gedrag signaleert dat niet in overeenstemming is met deze gedragsregels zal hij de daartoe noodzakelijke actie(s) ondernemen.

11. Verantwoordelijkheid In die gevallen waarin de gedragsregels niet (direct) voorzien, ligt het binnen de verantwoordelijkheid van de begeleider in de geest hiervan te handelen.

Zullen we samen het materiaalhok opruimen?

Wat is seksuele intimidatie?

Onder seksuele intimidatie verstaan we: enige vorm van ongewenst verbaal, non-verbaal of fysiek gedrag met een seksuele connotatie (duiding) dat als doel of gevolg heeft dat de waardigheid van de persoon wordt aangetast, in het bijzonder wanneer een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende situatie wordt gecreëerd.

Gevolgen voor de slachtoffers De sportsector neemt seksuele intimidatie serieus. De schade die het aanricht, is groot. Slachtoffers kunnen alle plezier in hun sport verliezen en bij ernstig misbruik hun leven lang last houden van psychische en fysieke problemen. De gevolgen zijn vaak al op korte termijn voelbaar, maar komen soms pas jaren na het misbruik aan het licht.

Gevolgen voor begeleiders en vereniging Als je je als trainer of coach moedwillig schuldig maakt aan seksueel misbruik of intimidatie kun je jarenlange gevolgen van de beschuldiging en mogelijke rechtsvervolging ondervinden. Zelfs in het geval van een beschuldiging, waarbij er geen opzet in het spel is, kun je ernstige schade oplopen. Ook de sportbond en de vereniging ondervinden de gevolgen van een dergelijke beschuldiging. Het kan het sportplezier bederven, de sportieve prestaties kunnen minder worden en het kan leden kosten.

'Hij noemde mij altijd zijn grote vriendin. Dat gaf mij het gevoel dat ik belangrijk voor hem was. Dat ik als volwaardig werd gezien.'

Houvast voor sporters en begeleiders Aandacht voor seksuele intimidatie in de sport is belangrijk en noodzakelijk, maar het mag niet betekenen dat er een heksenjacht ontstaat. De relatie tussen sporters onderling en tussen sporters en hun begeleider heeft bijna altijd een fysieke component. Het respect voor de sporter en voor diens lichaam moet daarbij altijd vooropstaan.
NOC*NSF heeft gedragsregels ter voorkoming van seksuele intimidatie opgesteld. Deze regels laten zien hoe trainers, begeleiders en sporters kunnen zorgen voor een veilig en prettig sportklimaat. Ze geven alle partijen houvast bij twijfel over bepaalde situaties of gedragingen en nodigen uit tot nadenken en discussiëren. Het erop toezien dat deze regels worden nageleefd, is de verantwoordelijkheid van de trainer/coach of begeleider.

Hulplijn: 0900 202 5590

De NOC*NSF hulplijn seksuele intimidatie in de sport is op werkdagen bereikbaar van 8 tot 22 uur en op zaterdag van 12 tot 16 uur. Het telefoonnummer is 0900 202 5590 (10 cent per minuut). Vanuit het buitenland: +31 630 621 707.

Vragen?

Voor vragen over het beleid tegen seksuele intimidatie in de sport kunt u contact opnemen met: NOC*NSF, afdeling Sportparticipatie, telefoon 026-4834742.

'Ik wil mijn pupillen gewoon even kunnen troosten als dat nodig is, een arm slaan om een kind dat ontzettend teleurgesteld uit een wedstrijd komt. Het wordt wel heel eng als dat niet meer zou kunnen.'

Signaleren Als trainer of coach heb je een belangrijke signalerende taak. Dat is niet altijd eenvoudig. De meeste slachtoffers vinden het erg moeilijk om over hun nare ervaringen te praten. Veranderingen in het gedrag van de sporter kunnen wijzen op een probleem. Maak dat bespreekbaar! Als je vermoedens worden bevestigd, is het belangrijk om actie te ondernemen. Overleg met de vertrouwenscontactpersoon van uw vereniging. Of schakel de NOC*NSF hulplijn seksuele intimidatie in: 0900-2025590. Zij kunnen u voorzien van een vertrouwenspersoon om u te adviseren.

Vertrouwenspersonen Voor de opvang en begeleiding bij (dreigende) incidenten heeft NOC*NSF vertrouwenspersonen opgeleid. Zij zijn onafhankelijk, kennen de sportwereld en zijn geschoold om vertrouwenswerk te doen. Er zijn zowel vertrouwenspersonen voor slachtoffers als beschuldigden. Vertrouwenspersonen voor slachtoffers zijn er voor iedereen: voor sporters, begeleiders en dus ook voor jou als het jezelf overkomt. Wanneer je zelf wordt beschuldigd van seksuele intimidatie of misbruik kun je ondersteuning en advies krijgen van een vertrouwenspersoon voor beschuldigden. Hier kun je ook terecht met vragen en twijfels over je eigen gedrag of dat van een collega-begeleider. De vertrouwenspersonen kunnen je ondersteunen bij gesprekken en procedures.

Opleidingen NOC*NSF biedt trainingen aan voor trainers, begeleiders en coaches in de sport. Via www.academievoorsportkader.nl kun je je inschrijven om beter te leren signaleren wat grensoverschrijdend gedrag is en wat je eraan kunt doen. Informeer ook of deze training door de sportbond wordt aangeboden.

Zo, dat shirtje zit wel lekker strak!

Colofon

Een uitgave van de sportbonden en NOC*NSF

Productie: Click Communicatie · Utrecht

Illustraties: Studyo-N · 's-Hertogenbosch

Drukwerk: Van Druenen · Geldrop

© Januari 2012 · NOC*NSF · 717